

УДК 070-027.541(477.54)«18/19»

Сидоренко Наталія

докторка філологічних наук,
професорка Інституту
журналістики Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка

УКРАЇНСЬКОМОВНІ ТА ДВОМОВНІ ЧАСОПИСИ ХАРКОВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Традиції харківської преси початку ХІХ ст., що була започаткована В. Масловичем («Харьковский Демокрит», 1816), Є. Філомафітським, Р. Гонорським, Г. Квіткою («Украинский вестник», 1816–1819), О. Склабовським («Украинский журнал», 1824–1825) та ін., прагнення в етнографічно-історичному та літературно-мовному аспекті продемонструвати народні звичаї і побут, знайшли відображення і в подальших виданнях. До цієї справи долучились у 30–40-х рр. ХІХ ст. І. Петров, І. Бецький, І. Срезневський, О. Корсун, А. Метлинський, видаючи літературні збірники та етнографічно-фольклорні альманахи «Утренняя звезда», «Запорожская старина», «Молодик», «Сніп», «Украинский альманах», «Украинский сборник».

Зображення українського козацтва, звернення до народних прислів'їв, приказок і пісень, використання елементів народної мови простежуються в багатьох пресовиданнях Наддніпрянщини. Так, на сторінках газети «Харьков» (додаток до «Харьковских губернських ведомостей») П. Головинський запропонував читачам матеріали до історії слобідських козацьких полків (1862–1863). Гр. Ворониченко (псевдонім етнографа й письменника Г. Залюбовського), надрукував замітку про малоросійські п'єси на місцевій сцені (1863. № 36–37); оригінальні

фольклорні джерела автор використав у нарисі «Поїздка в Лебединський повіт». Також у газеті рідною мовою опубліковано драму в п'яти діях «Доля» Стеценка (1863. № 39–42) та драму в трьох діях «Сирітка» Ромашкевича (1863. № 86–89).

Історичні, етнографічні, літературні матеріали М. Сумцова, Д. Багалія, І. Манжури, М. Халанського, І. Павловського та ін. учених вміщено в «Сборнике Харьковского историко-филологического общества при Харьковском университете». Частина публікацій з'явилась у щорічнику українською мовою: твори І. Франка, Б. Грінченка, М. Слабченка, В. Милорадовича, І. Прохоренка, М. Євшана. «Харьковский сборник» (1887–1898) як літературно-науковий додаток до «Харьковского календаря» друкував статистично-економічні, історичні, етнографічні, культурологічні розвідки, серед яких поширення народних колискових пісень; дослідження народних звичаїв, повір'їв, прикмет, приказок і загадок; діяльність колишнього ректора Харківського університету П. Гулака-Артемівського. Більшість народних творів представлено рідною мовою в етимологічному написанні. З-поміж авторів досліджень – Д. Багалій, Ф. Павловський, О. Русов, М. Халанський, М. Сумцов.

Важливими віхами для появи українськомовної періодики в Харкові стали 1906, 1912, 1915 і 1917 рр. Саме цього часу з'явилися в світ 9 українськомовних та 11 двомовних (українською і російською) періодичних видань, серед яких щоденна часопись «Слобожанщина» (25 березня 1906, редактор-видавець М. Міхновський) та двотижневик для селян і міщан-хліборобів «Порада» (14 травня, редактор-видавець М. Лободовський). Якщо остання газета використовувала етимологічний принцип і не вирізнялась цікавим змістом, то «Слобожанщина» стала в обороні «економічних, політичних і національних інтересів українського народу»; відстоювала потребу

вчитися «по-своєму», спілкуватися рідною мовою.

Справжньою національною окрасою харківської патріотичної журналістики початку ХХ ст. став український тижневик для інтелігенції «Сніп» (1912, редактор М. Біленький, видавець М. Міхновський). Редакція висвітлювала важливі питання духовно-політичного змісту: культурні форми національної боротьби, мудре протистояння «лукавим партіям», співжиття з іншими народами, оновлення української церкви, свобода слова й преси, демократизм і громадянські почуття. Важливу роль відіграли публікації К. Бич-Лубенського – розповіді з українського життя (цикли «Дагеротип» та «Сучасні негативи»). Редакція популяризувала не тільки рідне письменство (твори І. Франка, О. Слісаренка, О. Островського, А. Шабленка, Х. Алчевської та ін.), а й ознайомлювала з кращими досягненнями зарубіжних, насамперед європейських літераторів. «Галерею сучасних наших діячів» (М. Лисенко, М. Грушевський, М. Кропивницький, М. Садовський, М. Сумцов, О. Пчілка) створив М. Міхновський. Окремі номери присвячувалися визначним постатям; традиційно на початку березня Україна вшановувала народного Кобзаря. Всі публікації «Снопа» – від передових статей до анонсів та оголошень мали національне спрямування.

У період Першої світової війни, коли всі українські часописи на східних і західних українських землях були закриті російською воєнною адміністрацією, у Харкові вийшли в світ дві газети українською мовою – «Гасло» (1915) і «Слово» (1915–1916), які писали про те, як «прокидається до свідомого життя наш народ», як важливо в час лихоліття дбати про справу національного відродження всієї України. Під псевдонімом П² (вірогідно, С. Петлюра) опубліковано статтю «Будьмо спокійні» з закликом оберігати національну культуру й «не гасити свого духа».

Із розгортанням революційних подій 1917 р., створенням Центральної Ради та проголошенням гасел про волю, свободу, соборність, з'явилися нові перспективи в розвитку та поширенні української преси. В Харкові вийшли послідовно газети: 30 березня – орган місцевої організації УСДРП «Робітник», 1 (13) квітня – тижневик «Рідне слово», 27 травня – одне число тижневика «Виборчий листок до городської думи», 23 листопада – щоденна соціалістична газета, орган Ради Слобідської України «Нова громада». У «Зверненні» редколегія «Рідного слова» підкреслювала: «Можемо бути людьми різних переконань, але нехай єднає нас одно – ми українці і хочемо добра Україні, добра усьому українському народу, як він єсть весь» (1917. № 1). Актуального змісту надавали виданню основні автори: Г. Хоткевич, Х. Алчевська, О. Синявський, М. Плевако, Д. Ткаченко; кілька публікацій належать члену товариства «Просвіта» з Острогозького повіту на Вороніжчині А. Животку.

Політичний характер мала газета «Нова громада», до редколегії якої входили представники різних груп соціалістів – федералістів, демократів і революціонерів. Основне гасло часопису: «Хай живе вільна Українська Народна Республіка!». В грудні 1917 р. редакція також видала два екстрених вечірніх випуски та двомовний додаток «Геть війну! / Долой войну!». Серед основних авторів: Г. Михайличенко, Я. Довбищенко, М. Плевако, О. Синявський, М. Василенко, А. Заливчий, І. Кулінич (Іван Нічка) та ін.

У період із 1906 по 1917 р. у Харкові зафіксована низка періодики, що видавалася двома мовами, зокрема «Крестьянская газета» (1906. № 1) опублікувала текст українською мовою про «приговор селян» слободи Олексієвка Харківського повіту. Національні орієнтири підтримав сільськогосподарський журнал «Хльбороб=Хлибороб» (1907–1917); ще напочатку 1907 р. редакція зверталася до

читачів: «Хто не вміє писати по-російськи, хай пише народною українською мовою. Вона в «Хліборобі» матиме таке ж право, як і російська. Тут опубліковано матеріали вченого-агронома, фактичного редактора видання К. Мацієвича, ветеринара В. Короліва, А. Терниченка, М. Шаповала (М. Сріблянського), О. Степовича, В. Яблоновського; драматург і актор М. Кропивницький подав «Хліборобські нариси». З № 5 за 1909 р. у логотипі з'явилася назва українською мовою – «Хлибороб», також серії «Библиотека «Хлибороба» та «Збірник «Хлибороба» включали матеріали українською мовою.

Тенденцію до використання народних джерел та українонавчих досліджень, публікацій українською мовою продовжили «Вестник Харьковского историко-филологического общества» (1911–1914) та «Вестник южных железных дорог» (1911–1918). Так, університетський часопис надрукував чимало матеріалів М. Сумцова («Харків і Шевченко», «Останній вірш Т. Г. Шевченка», «П. І. Житецький», «Новини з історії українського мистецтва»); на шпальтах видання обговорювалися питання про спорудження пам'ятника Г. Квітці-Основ'яненка та 50-ліття педагогічної діяльності Х. Д. Алчевської. Українську мову апне використано при публікації зразків народної творчості (скажімо, у статті «Насмішливі пісні купальського циклу»), цитуванні поезій Т. Шевченка та М. Костомарова. Спеціалізований журнал, що відображав діяльність Південної залізниці, восени 1917 р. почав друкувати тексти рідною мовою (поетичний цикл С. Ф. Костенка «До братів-українців»), деякі офіційні документи.

Сім періодичних видань Харкова у 1917 р. створили окремі рубрики «українські відділи», друкували матеріали рідною мовою. Кілька часописів дотримувалися партійних орієнтирів: РСДРП – «Донецкий пролетарий», ПСР – «Земля и воля»; органом самоврядування була щоденна політична газета «Известия Юга»,

спеціалізованими вважалися «Известия Союза железнодорожников Северо-Донецкой железной дороги», «Товарный бюллетень №... Харьковского союза учреждений мелкого кредита», «Труд і воля = Труд и воля» та ін. На шпальтах газети лівих сил України «Земля і воля» помітні статті й замітки Г. Михайличенка («Українство і війна», «Селянські союзи і Ради селянських депутатів»), в яких автор наголошував на «розростанні» українського національного руху, поширенні соціалістичних ідей, здатних згуртувати трудове селянство. З № 161 в щоденній політичній газеті «Известия Юга» функціонував український відділ, де національна тематика підкріплювалася державницькими та політично-культурними гаслами й програмами; з № 173 на четвертій сторінці з'явилася своєрідна газета в газеті «Вісти з Півдня», до редакційної колегії якої увійшли М. Петренко та Г. Михайличенко. Редактором українського відділу в щоденній газеті «Труд і воля = Труд и воля» став О. Соколовський, який сприяв національному курсу видання, висвітлюючи теми про українську демократію, український демократичний блок, духовно-культурну та політичну долю своєї землі.

Таким чином, за понад столітній період функціонування преса Харкова прагнула розширити межі використання української мови, ґрунтовного висвітлення народного життя, розмаїтого спектру суспільно-наукової проблематики. В цьому процесі повною мірою виявився творчо-дослідницький характер професорів Харківського університету П. Гулака-Артемівського, М. Сумцова і Д. Багалія; національно-державницькі настанови М. Міхновського, С. Петлюри, А. Животка; партійний почерк Г. Михайличенка, О. Соколовського, М. Плевака, О. Синявського, М. Василенка. Серед співробітників харківської преси різного часу – Г. Залюбовський, Г. Хоткевич, Х. Алчевська, К. Бич-Лубенський, К. Мацієвич, А. Терниченко та ін.

Журналістсько-публіцистична діяльність багатьох із них досі скрупульозно не вивчена.

УДК 070-027.541-028.22(477)

Солодовник Дмитро
аспірант кафедри журналістики
та філології
Сумського державного університету

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ ЯК СКЛАДОВА НОВИХ МЕДІА: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Стрімкий розвиток цифрових технологій та онлайн-середовища зумовив реорганізацію візуально-комунікаційного простору масмедіа. Тож за останнє десятиліття відбувся значний стрибок у розвитку можливостей візуального контенту. Урізноманітнення текстів інтернет-видань відбувається за рахунок поєднання аудіовізуального, ілюстративного та інтерактивного контенту.

Серед українських науковців дослідженням візуалізації інформації у медіа займалися Д. Борисенко [5], А. Рудченко [10], А. Шаманська [11], В. Шевченко [12] та ін. Серед іноземних вчених слід виділити роботи Дж. Гіра, Ф. ван Хема, С. Карпендейла, Ч. Вівера, П. Айзенберга [1], А. Лау та А. ВандеМоера [2], М-Х. Тсоу та М. Лейзера [4], У. Кйу, Дж. Ши, Дж. Юу, Й. Лі [3]. У той же час регіональний аспект візуалізації інформації у нових медіа майже не був у полі зору медіакомунікативістів. Окремі аспекти візуалізації у регіональних медіа представлено в розвідках Н. Виговської [6], І. Гаврилюк [7], Д. Дем'яненко [8] та ін. Отже, актуальність